

- 6 impliciet gelaten – ze zitten er wel degelijk in natuurlijk – en het hoofdstuk blijft daardoor naar mijn oordeel rommelig en onoverzichtelijk, waarbij de gegeven voorbeelden – en niet het betoog – het beeld moeten geven.' (Mii)

De Jong stemde ermee in dat het relaas over de hongerwinter sterk impressionistisch genoemd kon worden; eigenlijk kwam het onderwerp in aanmerking voor een afzonderlijke monografie. Zo'n boek, waarop hij zijn hoofdstuk graag had gebaseerd, was er echter niet.

- 6 'Ik heb in dit hoofdstuk niet anders kunnen doen dan mijn gebruikelijke werkwijze volgen, d.w.z. de gegevens die ik bij mijn onderzoek ben tegengekomen, in een zo zinvol mogelijk verband te plaatsen.' (Mii)

Verder betwistte de auteur Kleins opmerking dat in dit hoofdstuk geen lijn zou steken; hij noemde het niet bezwaarlijk dat deze vooral impliciet naar voren kwam. Verder ging De Jong in op de problemen die hij bij de geschiedschrijving van de hongerwinter ondervonden had en besloot:

- 6 'Ja, er zit tegenstrijdigheid in mijn beeld – maar daar wijs ik uitdrukkelijk op. De rantsoenen, niet eens steeds beschikbaar, daalden tot 340 cal. per dag en toch leed van de stedelingen in de hongerprovincies maar één op de vijftien aan de hongerziekte en zijn er op een groep van 3½ miljoen personen slechts ruim 22 000 doden geweest. Conclusie (niemand heeft daar ooit op gewezen): de bedrijfshulp en de hongertochten zijn van vitale betekenis geweest. Ik vertrouw dat dit voldoende duidelijk is uitgekomen.' (Mii)

In het hoofdstuk over de hongerwinter signaleerde de auteur het verschijnsel dat er globaal gesproken ook een zekere sociale differentiatie optrad, waarbij de beter gesitueerden er minder goed in slaagden het hoofd boven water te houden dan degenen die het nooit breed hadden gehad. Die laatsten waren immers gewend aan een harde strijd om het bestaan en hadden er ook minder bezwaren tegen om als zij over enig extra geld beschikten dit te gebruiken om in de zwarte handel levensmiddelen te kopen, aldus De Jong. Bovendien was in 'arbeiderskringen' het onderling hulpbetoon groter dan bij andere standen. Klein vroeg zich af of deze stellingen wel steekhoudend waren, temeer daar De Jong zich op een specifiek rapport uit één gemeente (Heemstede) baseerde: 'Het lijkt me allemaal erg op mythe en vooroordelen te berusten. Geen beste generalisatie' – waaraan deze criticus meteen toevoegde dat hij het tegendeel ook niet kon bewijzen. (Mii) De Jong antwoorde dat het geval van Heemstede niets met mythe en vooroordelen van doen had, maar met een duidelijke en goed beargumenteerde situatieschets. Hij wees op een soortgelijk verslag uit de Amsterdamse Jordaan en stelde in zijn 'Memorie van Punten' de vraag: